

RECENZJE I OMÓWIENIA

Beata Milewska, Słotwórstwo kaszubskiego przymiotnika. Formacje denominalne, Wydawnictwo Uniwersytetu Gdańskiego, Gdańsk 2013, ss. 209

Recenzowana książka pt. *Słotwórstwo kaszubskiego przymiotnika. Formacje denominalne* jest szczegółową analizą kaszubskich derywatów przymiotnikowych, a ponieważ – jak pisze Milewska – materiał językowy „okazał się tak bogaty, a zarazem domagający się różnej kategoryzacji, że zaszła potrzeba podzielenia go” (s. 7), przedmiotem zainteresowania Autorki stały się tylko przymiotnikowe formacje denominalne: motywowane przez rzeczowniki i wyrażenia przyimkowe. Rozprawa składa się ze *Wstępu*, rozdziału pierwszego, w którym przedstawiono *Założenia pracy*, rozdziału drugiego pt. *Analiza materiału* (podzielonego na analizę formacji sufiksalnych, prefiksально-sufiksalnych, paradygmatycznych i pochodzących od wyrażen przyimkowych), rozdziału trzeciego pt. *Synteza* i rozdziału czwartego pt. *Konfrontacja z polszczyzną ogólną*, zakończonych *Indeksem derywatów objętych analizą*, *Indeksem formantów sufiksalnych*, *Literaturą przedmiotu i jej skrótami*, *Innymi skrótami*, a także streszczeniami w językach: kaszubskim i angielskim.

Materiał do pracy zaczerpnęła Milewska ze *Słownika gwar kaszubskich na tle kultury ludowej* ks. Bernarda Sychty (t. I–VII, Wrocław 1967–1976). Wspomaga się również licznymi przykładami wyekscerpowanymi z dzieł Friedricha Lorentza (*Gramatyka pomorska*, Poznań 1927–1929; *Slovinzische Grammatik*, Petersburg 1903; *Pomoranisches Wörterbuch I, A–P*, Berlin 1958; *Slovinzisches Wörterbuch*, t. I–II, Petersburg 1908–1912), gdy porównuje materiały współczesne z dawniejszymi, zebranymi przez niemieckiego badacza. Zestawia także Autorka materiał Sychty z formacjami słotwórczymi zebranymi w *Atlasie językowym kaszubszczyzny na tle kultury ludowej* (t. I–XV, Wrocław 1964–1978), aby podać więcej ilustracji dla omawianych zagadnień.

Analizy w rozprawie przeprowadzono z punktu widzenia synchronicznego, prezentując zastosowane techniki słotwórcze, zasób środków, frekwencję jednostek w poszczególnych klasach słotwórczych, charakterystykę bazy derywacyjnej i typowe zasady selekcji podstaw, użycia kontekstowe derywatów, wariantywność formacji i geografię faktów słotwórczych, co w konsekwencji pokazało istniejące (choć niektóre tylko potencjalnie) modele słotwórcze oraz ich wzajemne relacje.

Autorka rozprawy szczegółowo analizuje rolę sufiksów: *-ovi/-evi*, *-ni*, *ovni* (*-evni*), *-ečni*, *-elni*, *-ijni*, *-alni*, *-arni*, *-ični* (*-ěčni*), *-sk'i*, *-ovsk'i* (*-evsk'i*), *-arsk'i*, *-ińsk'i*, *-alsk'i*, *-ėńsk'i*, *-ov'esk'i*, *-óv*, *-in*, *-ati*, *-ovati*, *-kovati*, *-ni*, *-anni*, *-ńani*, *-ovāni*, *-isti* (*-ėsti*), *-nisti*, *-astī*, *-avi*, *-ėvi*, *-lėvi*, *-oblėvi*, *-iti* (*-ėti*), *-oviti*, *-niti*, *-ni* (wyodrębniając wśród nich sufiksy proste i rozszerzone), a także prefiksów w derywatach prefiksально-sufiksalnych oraz przyimków: *bez*, *co*, *do*, *od*, *po*, *pod*, *před(e)*, *při* (*přě*) i *za* (*zā*) dla derywatów od wyrażen przyimkowych. Analizuje ich zasób, frekwencję i funkcję, zwraca także uwagę na formy z punktu widzenia synchronicznego niemotywowane, gdy mamy do czynienia z derywatami rozumianymi tylko od strony historycznej, np. *sącelnô*. Choć bowiem Milewska dość szeroko traktuje pojęcie podzielności słotwórczej derywatu, przyjmując „opis wszystkich formacji, jeżeli tylko spełniają one warunek przejrzystości formalnej i semantycznej” (s. 22), tego typu formacje już się w tym modelu nie mieszczą.

Interesujące wydaje się końcowe porównanie systemu przymiotników denominalnych w kaszubszczyźnie i w polszczyźnie. Akcentuje zatem Milewska charakterystyczne tylko dla kaszubszczyzny, nieistniejące w pol-

szczyźnie, właściwości kaszubskich przymiotników odrzeczownikowych. Należą do nich zwłaszcza różnice w warstwie leksykalnej, reprezentowane przez derywaty przymiotnikowe zbudowane od podstaw obcych polszczyźnie zarówno współczesnej, jak i dawnej (np. *blónovi* od *blóna* ‘chmura’, *čapisti* od *čap* ‘śnieg z deszczem’, *domklěvi* od *domkla* ‘kłódka’), a także przez formacje kaszubskie mające odpowiedniki we współczesnej lub wcześniejszej polszczyźnie, które są jednak „różne pod względem wyrażanych treści, np. kasz. *bracki* ‘dotyczący bractwa’ (*bracki odpust*) i stpol. *bracki* ‘należący do brata: krewnego, bliźniego, zakonnego’” (s. 164). Różnice między kaszubskimi i polskimi przymiotnikami odrzeczownikowymi dotyczą również ich budowy oraz wykorzystania technik słowotwórczych, np. kaszubski *matči* i polski *matczyny*, kaszubski *mocki* i polski *mocny*, kaszubski *robači* i polski *robaczywy*, co ma szczególne znaczenie, gdy chodzi o frekwencję zjawisk. Autorka słusznie zwraca tu szczególną uwagę na żywe do dziś w kaszubszczyźnie sufiksy, które w wybranych funkcjach charakterystyczne były niegdyś również dla polszczyzny, a dziś w polskim języku literackim nie funkcjonują. Przykładem są tu sufiksy *-óv* i *-in* w funkcji dzierżawczej (ich aktywność słowotwórcza wygasła w polszczyźnie ogólnej w XVIII w., gdy chodzi o *-óv*, i w XV w., gdy chodzi o *-in*; choć w gwarach polskich jeszcze się ich używa). Z kolei sufiks *-isti* (*-ěsti*), w licznych derywatach notowany u Lorentza, w materiałach Sychty pojawia się już stosunkowo rzadko. Rozważania z tego kręgu zagadnień kończy Milewska konkluzją: „Trzeba powiedzieć, że przykładów pełnej dyferencjalności w analizowanym spektrum zagadnień właściwie nie ma” (s. 164).

Autorka *Słowotwórstwa kaszubskiego przymiotnika* zwraca również uwagę na fakt, że polszczyzna i kaszubszczyzna (analizowana na podstawie słownika Sychty) to systemy nieporównywalne, obok bowiem kształtowanego przez wieki systemu polszczyzny literackiej mamy kaszubski system dialektalny, w którym brak struktur charakterystycznych dla języka literackiego. W dalszym ciągu Milewska zauważa, iż interesujące byłoby w tym kontekście wzięcie pod uwagę również systemu derywacyjnego rodzącego się kaszubskiego języka literackiego, słusznie akcentując fakt, że w tym obszarze można by dokonać interesujących spostrzeżeń. Przykładowo w *Słowniku polsko-kaszubskim* Jana Trepczyka (Gdańsk 1994) znajdziemy ogromną liczbę przymiotników utworzonych sufiksem *-ovi* (już nie *-óv*) w różnych funkcjach – nie tylko, a nawet nie przede wszystkim dzierżawczej. W tym kontekście najzupełniej słuszna jest uwaga Autorki, podana z pewnym zastrzeżeniem: „Może nie widać w kaszubszczyźnie tak charakterystycznego dla współczesnej polszczyzny zjawiska ekspansji sufiksów *-ovi* (*-evi*) i *-ovati* na podstawy abstrakcyjne i obce, por. pol. *dialogowy*, *biznesowy*, *etosowaty*, *pechowaty*” (s. 167), odnosi się ona bowiem do kaszubszczyzny gwarowej na podstawie materiału zebranego ze *Słownika gwar kaszubskich na tle kultury ludowej* Sychty, ale już nie do rodzącego się kaszubskiego języka literackiego, którego leksykę przedstawił m.in. Trepczyk.

Niejako na marginesie warto zwrócić uwagę na formy, które jakkolwiek z pochodzenia i budowy przypominają przymiotniki, we współczesnej kaszubszczyźnie przymiotnikami już nie są, uległy bowiem substantywizacji, np. *škólni* ‘nauczyciel’. Gdy Autorka na s. 52 przytacza ten leksem, podając za *Słownikiem* Sychty kwalifikator: *rzadko*, przytacza zapewne jakieś indywidualne użycie. Potrzebna by tu była zatem uwaga podobna do tej, którą Autorka zastosowała do przymiotnika *ojčěsti* podanego za Lorentzem, a który słusznie uznaje za polonizm (s. 114).

Rozprawa Beaty Milewskiej jest pracą ważną dla gramatyki kaszubskiej i dla całej sławistyki, wpisuje się bowiem w zbiór dokonań ukazujących słowotwórstwo tego etnolektu. Inaczej niż czynili to dotychczasowi badacze kaszubszczyzny, badaczka analizuje kaszubski system gramatyczny od strony synchronicznej, co jest bardzo interesujące i może być również pomocne w gramatyce porównawczej języków słowiańskich oraz w dydaktyce uniwersyteckiej na powstającej na Uniwersytecie Gdańskim etnofilologii kaszubskiej.

Marek Cybulski
Gdańsk